

Nghiên cứu tư tưởng, đạo đức, phong cách của Chủ tịch Hồ Chí Minh qua bản Di chúc của Người

Chu Lam Sơn*

*ThS. Viện Hồ Chí Minh và các lãnh tụ của Đảng
Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh

Received: 18/10/2024; Accepted: 23/10/2024; Published: 28/10/2024

Abstract: The great President Ho Chi Minh is the embodiment of the spirit, soul and spirit of the Vietnamese people in the new era. His life is a shining example of revolutionary heroism, pure morality, love for humanity, loyalty to the country, filial piety to the people, wholeheartedly serving the Fatherland and serving the people. During his life of revolutionary activities, President Ho Chi Minh left us many works, speeches and articles of profound theoretical significance. Among them, we must mention his Testament - this is truly a precious historical document, fully converging the quintessence of ideology, morality and the noble soul of the famous person Ho Chi Minh. Research article on the ideology, morality and style of President Ho Chi Minh through his Testament

Keywords: President Ho Chi Minh, Testament, the ideology, morality and style of President Ho Chi Minh.

1. Đặt vấn đề

Chủ tịch Hồ Chí Minh vĩ đại là hiện thân cho sự kết tinh của bản lĩnh, tâm hồn và khí phách của con người Việt Nam trong thời đại mới. Cuộc đời của Người là tấm gương sáng ngời của chủ nghĩa anh hùng cách mạng, đạo đức trong sáng, tình thương yêu con người, trung với nước, hiếu với dân, một lòng một dạ phục vụ Tổ quốc, phụng sự nhân dân. Trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng đầy sôi nổi đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã để lại cho chúng ta nhiều tác phẩm, bài nói, bài viết mang tầm lý luận hết sức sâu sắc. Trong đó, phải kể đến *Di chúc* của Người- đây thật sự là một văn kiện lịch sử quý báu, hội tụ đầy đủ tinh hoa tư tưởng, đạo đức và tâm hồn cao đẹp của danh nhân Hồ Chí Minh.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Hoàn cảnh ra đời của *Di chúc*

Giai đoạn từ cuối năm 1964 đến đầu năm 1968, cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước ở miền Nam bước vào giai đoạn hết sức ác liệt, dưới sự lãnh đạo của Chủ tịch Hồ Chí Minh cùng Ban chấp hành Trung ương Đảng cuộc kháng chiến của nhân dân ta thu được nhiều thành quả quan trọng. Tuy nhiên, do tuổi cao nên sức khỏe yếu đi, Người viết: “Người ta đến khi tuổi tác càng cao thì sức khỏe càng thấp. Đó cũng là điều bình thường”. Để nhân dân cả nước “khỏi cảm thấy đột ngột” khi Người về với “cụ Các Mác, cụ Lênin và các vị cách mạng đàn anh”, Hồ Chí Minh đã chấp bút viết tài liệu “*Tuyệt đối bí mật*” mà sau này chúng ta thường gọi là *Di chúc*.

Tác phẩm *Di chúc* được Chủ tịch Hồ Chí Minh đặt bút viết lần đầu tiên vào ngày 15-5-1965. Để hoàn thành bản *Di chúc* này Người đã dành ra mỗi ngày từ

một đến hai tiếng (từ 10 đến 14-5-1965) để viết và sửa chữa. Sau đó hàng năm vào dịp tháng 5, Người thường lấy bản *Di chúc* ra xem lại và bổ sung một số điểm mới.

Từ ngày 10 đến ngày 19-5-1968, Người viết lại phần mở đầu của bản *Di chúc* và phần “về việc riêng”; về phần công tác chính trị Đảng và căn dặn thêm một số điểm cụ thể về việc chăm lo đời sống của các tầng lớp nhân dân sau chiến tranh như: miễn thuế nông nghiệp một năm, xây dựng lại thành phố làng mạc, khôi phục phát triển kinh tế, văn hoá, củng cố quốc phòng, chuẩn bị thống nhất đất nước...

Ngày 10 đến ngày 19-5-1969, Người viết lại toàn bộ phần mở đầu của bản *Di chúc*, tiếp tục sửa chữa một số điểm chính. Đến ngày 19-5-1969 thì Người hoàn tất lần cuối và bản *Di chúc* chính thức đi vào lịch sử từ thời khắc thiêng liêng này.

2.2. Nghiên cứu tư tưởng, đạo đức, phong cách của Chủ tịch Hồ Chí Minh qua bản *Di chúc*

Di chúc của chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ dẫn con đường, mục tiêu phát triển của Việt Nam, lấy đường lối chính trị của Đảng Cộng sản cầm quyền làm sức mạnh tiêu biểu nêu gương thuyết phục nhân dân. *Di chúc* của Bác kết tinh tư tưởng về độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội, vận dụng chủ nghĩa Mác – Lênin vào hoàn cảnh Việt Nam, mối quan hệ giữa tăng trưởng kinh tế và phát triển văn hoá trong xây dựng xã hội mới, sức mạnh đại đoàn kết dân tộc và sức mạnh thời đại, chăm lo chu đáo tới cuộc sống con người, tư tưởng trọng dân, coi dân là gốc, là chủ thể của sự nghiệp xây dựng và đổi mới đất nước. Các nội dung trên được thể hiện cụ thể như sau:

2.2.1. Về xây dựng và củng cố Đảng cầm quyền

Điều đầu tiên trong bản Di chúc, Người dành để nói về Đảng. Hồ Chí Minh là người sáng lập, lãnh đạo và rèn luyện Đảng ta, nên ngay từ rất sớm Người đã khẳng định: “Đảng có vững cách mệnh mới thành công, cũng như người cầm lái có vững thuyền mới chạy”¹. Đồng thời, Người chỉ rõ vai trò lãnh đạo của Đảng chính là nguyên nhân quyết định nhất dẫn đến mọi thắng lợi vĩ đại của dân tộc ta. Người khẳng định: “từ ngày thành lập đến nay, Đảng ta đã đoàn kết, tổ chức và lãnh đạo nhân dân ta hăng hái đấu tranh tiến từ thắng lợi này đến thắng lợi khác”² Bởi vậy, trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng của mình, Hồ Chí Minh đặc biệt quan tâm đến công tác xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh về mọi mặt. Muốn làm tốt điều đó, việc đầu tiên là phải đề cao sự đoàn kết nhất trí trong Đảng. Người viết: “Đoàn kết là một truyền thống cực kỳ quý báu của Đảng và nhân dân ta”³. Người căn dặn mỗi đảng viên từ Trung ương đến các chi bộ phải giữ gìn sự đoàn kết trong Đảng như “giữ gìn con ngươi của mắt mình”. Muốn đoàn kết tốt, Người nhắc nhở phải chú trọng nguyên tắc thực hành dân chủ trong Đảng. Người viết: “Trong Đảng thực hành dân chủ rộng rãi, thường xuyên và nghiêm chỉnh tự phê bình và phê bình là cách tốt nhất để củng cố và phát triển sự đoàn kết và thống nhất của Đảng”⁴. Bên cạnh đó, việc tiến hành tự phê bình và phê bình trong Đảng phải được tiến hành một cách thường xuyên, nghiêm túc nhưng “phải có tình đồng chí thương yêu lẫn nhau”⁵. Cuối cùng, Người khẳng định Đảng ta là một Đảng cầm quyền để xứng đáng với tư cách là một Đảng cầm quyền, Đảng cần ra sức giáo dục, rèn luyện đảng viên và cán bộ nêu gương và thực hiện “bốn chữ thật”: “thật sự, thật nhuần đạo đức cách mạng, thật sự cần kiệm liêm chính, chí công vô tư”. Đồng thời, “phải giữ gìn Đảng ta thật trong sạch, phải xứng đáng là người lãnh đạo, là người đầy tớ thật trung thành của nhân dân. Để xứng đáng với tư cách là một Đảng cầm quyền, mỗi cán bộ, đảng viên phải quán triệt sâu sắc lời dạy của Người: “là người lãnh đạo, là người đầy tớ thật trung thành của nhân dân” tuyệt đối không được lên mặt “làm quan cách mạng”. Đó là những điểm cốt lõi nhất, cơ bản nhất và mang tầm chiến lược đối với công tác xây dựng Đảng mà đến nay vẫn còn giữ nguyên giá trị.

2.2.2. Về công tác giáo dục thanh niên

Xuất phát từ vai trò hết sức quan trọng của thanh niên trong sự nghiệp cách mạng của Đảng, của dân tộc

ta nên Hồ Chí Minh rất quan tâm, coi trọng và luôn dành cho thanh niên những tình cảm đặc biệt. Trong Di chúc, Người đánh giá: “Đoàn viên và thanh niên ta nói chung là tốt, mọi việc đều hăng hái xung phong, không ngại khó khăn, có chí tiến thủ. Đảng cần phải chăm lo giáo dục đạo đức cách mạng cho họ đào tạo họ thành những người thừa kế xây dựng xã hội chủ nghĩa vừa “hồng” vừa “chuyên”. Sự nghiệp xây dựng thành công xã hội chủ nghĩa còn nhiều chông gai, thử thách, vì vậy để có được đội ngũ cán bộ vừa “hồng” vừa “chuyên” thì điều cốt lõi đầu tiên là Đảng phải hết sức chăm lo đến sự nghiệp giáo dục vì: “Bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết”⁶. Có thể nói, lời căn dặn của Hồ Chí Minh giáo dục phản ánh một triết lý sâu sắc của tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục “Vi lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người”. Đó cũng chính là sợi chỉ đỏ xuyên suốt cuộc đời hoạt động cách mạng của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

2.2.3. Là tâm sự của một người đã suốt đời hy sinh hạnh phúc riêng tư, hiến dâng trọn cuộc đời cho Tổ quốc và nhân dân; là tâm lòng chung thủy với “các nước anh em” và “bầu bạn khắp năm châu”.

+ Đối với nhân dân lao động:

Hồ Chí Minh luôn lấy hạnh phúc của nhân dân làm tiêu chí quan trọng hàng đầu trong suy nghĩ và hành động của mình. Người nói: “Nhân dân lao động ta ở miền xuôi cũng như ở miền núi, đã bao đời chịu đựng gian khổ, bị chế độ phong kiến và thực dân áp bức, bóc lột, lại kinh qua chiến tranh”⁷. Nhưng đời này kể tục đời khác, nhân dân ta với truyền thống “anh hùng, dũng cảm, hăng hái, cần cù” luôn luôn vượt qua mọi khó khăn thử thách của cách mạng, viết nên những trang sử hào hùng trong truyền thống của dân tộc. Trong thời đại mới, nhân dân vẫn một lòng “trung thành với Đảng”, luôn sát cánh bên Đảng trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc, đấu tranh giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước. Vì vậy, Người căn dặn: “Đảng phải có kế hoạch thật tốt để phát triển thật tốt để phát triển kinh tế và văn hoá, nhằm không ngừng nâng cao đời sống của nhân dân”⁸ “miền thuế nông nghiệp một năm cho các hợp tác xã nông nghiệp để cho đồng bào hi hã, mát dạ, mát lòng, thêm niềm phấn khởi”. Đặc biệt, trong Di chúc, Hồ Chí Minh đề cập đến công việc trước hết phải làm đó là chính sách đối với những người trực tiếp tham gia cách mạng, tham gia kháng chiến, rồi đến gia đình, cha mẹ, vợ con của họ...

+ Cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước:

1. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 2, tr 289

2. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr 611

3. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr. 611

4. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.611

5. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.611

6. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.612

7. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.612

8. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.612

Hồ Chí Minh đã nhận định "Cuộc kháng chiến chống Mỹ có thể sẽ kéo dài mấy năm nữa. Đồng bào ta có thể phải hy sinh nhiều của, nhiều người. Dù sao, chúng ta phải quyết tâm đánh giặc Mỹ đến thắng lợi hoàn toàn"⁹. Dầu biết chiến tranh sẽ gây ra nhiều hy sinh, mất mát nhưng toàn dân tộc quyết không chịu làm nô lệ, cho dù phải "đốt cháy cả dãy Trường Sơn cũng quyết dành cho được độc lập", "Không có gì quý hơn độc lập, tự do"¹⁰. Trong *Di chúc* người viết:

"Còn non, còn nước, còn người.

Thắng giặc Mỹ, ta sẽ xây dựng hơn mười ngày nay!

+ Đối với phong trào cộng sản thế giới: Khi nói về phong trào cộng sản thế giới, Người viết: "Là một người suốt đời phục vụ cách mạng, tôi càng tự hào với sự lớn mạnh của phong trào cộng sản và công nhân quốc tế bao nhiêu, thì tôi càng đau lòng bấy nhiêu vì sự bất hòa hiện nay giữa các đảng anh em". Người viết: "Tôi mong rằng Đảng ta sẽ ra sức hoạt động, góp phần đặc lực vào việc khôi phục lại khối đoàn kết giữa các đảng anh em trên nền tảng chủ nghĩa Mác-Lênin và chủ nghĩa quốc tế vô sản, có lý có tình. Tôi tin chắc rằng các đảng anh em và các nước anh em nhất định sẽ phải đoàn kết lại"¹¹. Người có ý định đến ngày chiến thắng, "sẽ thay mặt nhân dân ta đi thăm và cảm ơn các nước anh em trong phe xã hội chủ nghĩa, và các nước bầu bạn khắp năm châu đã tận tình ủng hộ và giúp đỡ cuộc chống Mỹ, cứu nước của nhân dân ta".

+ Về việc riêng: Người viết: "Suốt đời tôi hết lòng hết sức phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng, phục vụ nhân dân. Nay dù phải từ biệt thế giới này, tôi không có điều gì phải hối hận, chỉ tiếc là tiếc rằng không được phục vụ lâu hơn nữa, nhiều hơn nữa. Sau khi tôi qua đời, chớ nên tổ chức diễu phúng linh đình, để khỏi lãng phí thì giờ và tiền bạc của nhân dân"¹². Khi nói việc riêng của mình sau khi qua đời, Người cũng đã thể hiện phẩm chất đạo đức và nhân cách của một con người "tận trung với nước, tận hiếu với dân", làm sao để khỏi "lãng phí thì giờ và tiền bạc của nhân dân". Ngay cả việc xử lý thi hài, Người cũng nhắc nhở phải được "hỏa táng" để vừa không tốn đất ruộng vừa giữ gìn vệ sinh. Người căn dặn: "Tro thì chia làm 3 phần, bỏ vào 3 cái hộp sành. Một hộp cho miền Bắc, một hộp cho miền Trung, một hộp cho miền Nam. Đồng bào mỗi miền nên chọn quả đồi mà chôn hộp tro đó. Trên mã, không nên có bia đá tượng đồng, mà nên xây một ngôi nhà giản đơn, rộng rãi, chắc chắn, mát mẻ để những người đến thăm viếng có chỗ nghỉ ngơi. Nên

có kế hoạch trồng cây trên xung quanh đồi. Ai đến thăm thì trồng một vài cây làm kỷ niệm. Lâu ngày, cây trồng nhiều thành rừng sẽ tốt cho phong cảnh và lợi cho nông nghiệp. Việc săn sóc nên giao phó cho các cụ phụ lão"¹³. Mỗi lời dặn dò của Người càng làm cho ta khâm phục tấm gương sáng ngời về đạo đức cách mạng. Kết thúc bản *Di chúc* thiêng liêng, Hồ Chí Minh để lại những lời hết sức cảm động, toát lên được tấm lòng nhân hậu và trái tim bao dung của Bác đối với toàn Đảng, toàn dân ta và bạn bè quốc tế: "Cuối cùng, tôi để lại muôn vàn tình thân yêu cho toàn dân, toàn Đảng, cho toàn thể bộ đội, cho các cháu thanh niên và nhi đồng. Tôi cũng gửi lời chào thân ái đến các đồng chí, các bầu bạn, các cháu thanh niên nhi đồng quốc tế"¹⁴.

Điều mong muốn cuối cùng mà Hồ Chí Minh gửi tới toàn Đảng, toàn dân là: "Toàn Đảng toàn dân ta đoàn kết phấn đấu, xây dựng một nước Việt Nam hòa bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và giàu mạnh, và góp phần xứng đáng vào sự nghiệp cách mạng thế giới"¹⁵. Công cuộc Đổi mới do Đảng ta khởi xướng hôm nay cũng chính là nhằm mục tiêu hiện thực hóa những mong muốn cuối cùng trong *Di chúc* của Người.

3. Kết luận

Có thể nói, *Di chúc* là bản văn kiện được thể hiện một cách cô đọng, súc tích, là sự kết tinh và thăng hoa của tư tưởng, đạo đức và tâm hồn cao đẹp của một trí tuệ siêu việt, một nhà văn hóa lớn - Hồ Chí Minh. Đồng thời, đây được xem như là một cương lĩnh xây dựng đất nước sau chiến tranh. Hơn 55 năm đã đi qua, mỗi lần đọc lại *Di chúc*, những lời căn dặn cuối cùng của Người như hồi thúc, tiếp sức cho hàng vạn, hàng vạn người Việt Nam tiến lên phía trước, nó biến thành sức mạnh vật chất giúp cho sự nghiệp cách mạng của chúng ta đi từ thắng lợi này đến thắng lợi khác. Vì vậy, giá trị của *Di chúc* luôn trường tồn với lịch sử trong thời đại Hồ Chí Minh. Có người nước ngoài đã nhận xét: "Lời *Di chúc* của con người vĩ đại ấy là cho tất cả loài người; việc gì người chưa làm, tất cả chúng ta đều có nhiệm vụ tiếp tục làm".

Tài liệu tham khảo

1. Phạm Văn Đồng, "*Bản Di chúc bất hủ sáng ngời tinh thời sự*", Báo Nhân dân, ngày 19/5/1997.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2011,
3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Tập 15, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2011.

9. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.612.

10. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.131.

11. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.613.

12. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.615.

13. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.615.

14. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.613.

15. Hồ Chí Minh: Sđd, tập 15, tr.614